Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедра міжнародного і європейського права

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Декан юридичного факультету
_____ Віталій СЕРЬОГІН
«30» серпня 2026 р.

Робоча програма навчальної дисципліни

Сучасна міжнародно-правова доктрина

(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти:	третій (освітньо-науковий)
галузь знань:	D Бізнес, адміністрування та право
спеціальність:	D9 Міжнародне право
освітньо-наукова програма:	Міжнародне право
вид навчальної дисципліни:	обов'язкова
факультет:	юридичний

2026/2027 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою юридичного факультету

«31» серпня 2026 року, протокол № 1

РОЗРОБНИКИ ПРОГР АМИ: Сироїд Тетяна Леонідівна, доктор юридичних наук, професор, завщувач кафедри міжнародного європейського права, Гавриленко Олександр Анатолійович, доктор юридичних наук, професор, кафедри міжнародного і європейського права

Програму схвалено на засіданні кафедри міжнародного і європейського права юридичного факультету

Протокол від «28» серпня 2026 року № 1

Завідувач кафедри
міжнародного і європейського права Тетяна СИРОЇД

Програму погоджено з гарантом освітньо-наукової програми третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти за спеціальністю D9 Міжнародне право

Гарант освітньо-наукової програми
третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
«Міжнародне право»
доктор юридичних наук, професор Тетяна СИРОЇД

Програму погоджено науково-методичною комісією юридичного факультету

Протокол від «31» серпня 2026 року № 1

Голова науково-методичної комісії Ганна ЗУБЕНКО

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Сучасна міжнародно-правова доктрина» складена відповідно до освітньо-наукової програми підготовки доктора філософії (PhD) третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти D Бізнес адміністрування та право, спеціальності D9 Міжнародне право.

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни - опанування певним інструментарієм в сфері сучасної міжнародно-правової доктрини, визначення ролі доктрини для кодифікації і прогресивного розвитку міжнародного права; ознайомлення з міжнародно-правовими поглядами сучасних науковців.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни: ознайомлення з підходами до визначення міжнародно-правової доктрини, її значення для розвитку міжнародного публічного права; ознайомлення зі становленням та розвитком доктрини міжнародного права; вивчення доктрини щодо співвідношення міжнародного і внутрішньодержавного права; ознайомлення з доктринальним розумінням явища фрагментації міжнародного права; вивчення доктринальних підходів до визначення поняття міжнародного кримінального права; ознайомлення з сучасними доктринальними підходами до питання міжнародно-правової відповідальності; вивчення становлення та розвитку української науки міжнародного права;оволодіння навичками роботи з міжнародно-правовими актами, зокрема, щодо визначення їхньої юридичної природи, інтерпретації їхнього змісту та співвідношення з іншими актами міжнародного права та національного законодавства; здатність кваліфіковано застосовувати міжнародно-правові акти у різних сферах юридичної діяльності; здатність кваліфіковано тлумачити міжнародно-правові акти та давати кваліфіковані юридичні висновки й консультації з міжнародно-правових питань; уміння застосовувати набуті знання, вміння й навички у сфері міжнародного права на практиці, здатність розробляти проекти міжнародно-правових актів нормативного та індивідуального характеру.

1.3. Кількість кредитів – 5

1.4. Загальна кількість годин – 150

1.5. Характеристика навчальної дисципліни
Предметом вивчення навчальної дисципліни є сучасні міжнародно-правові доктринальні підходи до розуміння природи, сутності, структури та закономірностей розвитку міжнародного права, його основних інститутів і

принципів, а також сучасного міжнародного правопорядку.

Програма навчальної дисципліни складається з однієї частини, в якій розглядаються: поняття, сутність і структура сучасної міжнародно-правової доктрини; основні теоретико-методологічні підходи до розуміння природи міжнародного права; значення доктрини міжнародного права для теорії та практики сучасного міжнародного права; проблеми юридичної природи, нормативності та обов'язковості міжнародно-правових норм; концепції суверенітету, міжнародної правосуб'єктності та міжнародного правопорядку; сучасні підходи до джерел міжнародного права, міжнародного звичаю та загальних принципів права; роль міжнародних організацій у розвитку міжнародно-правової системи; сучасні доктринальні підходи до міжнародно-правової відповідальності держав та відповідальності за міжнародні злочини; доктринальні проблеми заборони застосування сили та права на самооборону; правові аспекти території, окупації та анексії; співвідношення самовизначення народів і територіальної цілісності держав; сучасні доктринальні підходи до міжнародно-правового регулювання глобальних викликів, зокрема у сфері охорони довкілля, зміни клімату та розвитку нових технологій; критичні та постколоніальні підходи до міжнародного права; сучасні концепції трансформації та перспектив розвитку міжнародного правопорядку у XXI столітті. Особливу увагу приділено аналізу взаємозв'язку міжнародно-правової доктрини з практикою держав, міжнародних організацій і міжнародних судових установ, а також ролі доктринальних концепцій у тлумаченні, систематизації, кодифікації та прогресивному розвитку міжнародного права.

Нормативна / за вибором за вибором	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
1-й	1-й
Семестр	
1-й	1-й
Лекції	
32 год.	10 год.
Практичні, семінарські заняття	
16 год.	6 год.
Лабораторні заняття	

год.	год.
Самостійна робота	
102 год.	134 год.
Контрольна робота	
1	1
Форма контролю	
Екзамен	

1.6. Перелік компетентностей, що формує дана дисципліна: ЗК 1. Здатність генерувати нові ідеї (креативність). ЗК 3. Здатність розв'язувати комплексні проблеми на основі системного наукового світогляду, професійної етики та загального культурного кругозору. ЗК 5. Здатність вдосконалювати та розвивати свій інтелектуальний і загальнокультурний рівень, уміння набувати нові знання, використовуючи сучасні інформаційно-освітні технології. ЗК 6. Здатність оперувати концептуальними знаннями щодо проведення науково-дослідної роботи; уміння використовувати сучасні наукові методи, як теоретичні, так і емпіричні, виходячи із завдань конкретного дослідження. ЗК7. Здатність вести наукову дискусію та спір, відстоювати власні погляди в максимально ефективній, переконливій, коректній і тактовній формі, інтелектуальна чесність і вміння працювати з критикою. СК01. Здатність виявляти глибокі та системні теоретичні й емпіричні знання з міжнародного права та у споріднених сферах міжнародно-правового регулювання; поглиблене розуміння міжнародно-правових питань, міжнародної системи, юридичної теорії та практики (у т.ч. глибоке знання наукової міжнародно-правової літератури). СК2. Здатність застосовувати методи міжнародно-правового та міждисциплінарного дослідження, виявляти їх евристичний потенціал і межі використання, добирати та використовувати адекватний дослідницький інструментарій для аналізу глобальних правових явищ. СК 4. Здатність виявляти, формулювати та розв'язувати дослідницькі проблеми у сфері міжнародного права, забезпечувати належний рівень якості наукових досліджень, дотримуватися норм права інтелектуальної власності та принципів академічної доброчесності у міжнародному науковому середовищі. СК5. Здатність моделювати оптимальні варіанти вирішення складних міжнародно-правових проблем, оцінювати їх ефективність і прогнозувати правові, політичні та соціально-економічні наслідки їх реалізації у глобальному та регіональному контекстах. СК 6. Здатність здійснювати експертно-аналітичну діяльність у сфері міжнародного права, зокрема щодо оцінки міжнародно-правових актів, практики міжнародних організацій та міждержавних відносин.

1.7. Згідно з вимогами освітньо-наукової програми, **здобувачі повинні досягти таких програмних результатів:** ПРН 1. Демонструвати системний науковий світогляд, уміння креативно мислити, формулювати висновки і розробляти рекомендації, пропонувати неординарні підходи з використанням новітніх технології у розв'язанні поставлених завдань. ПРН 2 . Узагальнювати, критично мислити й аналізувати явища та проблеми, які вивчаються, проявляти гнучкість у прийнятті рішень на основі логічних аргументів та перевірених фактів в умовах обмеженого часу і ресурсів на засадах загальнонаукової методології. ПРН 3. Ідентифікувати наукові та практичні проблеми, готувати наукові тексти та доповіді, здійснювати публічну апробацію результатів досліджень як державною так і іноземними мовами, демонструвати усну та письмову комунікацію. ПРН 5.Демонстрування прихильності просуванню цінності науки; проведення роботи з правової освіти, надання довідок і консультацій працівникам органу публічної влади, підприємства, установи, організації про чинне право, а також висновків з правових питань; надання допомоги з оформлення документів правового характеру. ПРН 7.Оперувати концептуальними знаннями щодо проведення науково-дослідної роботи. Продукувати оригінальні, придатні до публікування у фахових виданнях наукові розробки у сфері міжнародного права, демонструвати самостійне мислення, достатнє для обрання теми і відповідних методів дослідження. Коректно формулювати наукову проблему та дослідницькі завдання, визначати актуальність та новизну наукової роботи. ПРН 8. Відбирати, порівнювати, співставляти необхідну інформацію і фактичний матеріал для підготовки та проведення дослідження відповідно до поставленої мети та визначених завдань. ПРН 9. Демонструвати ефективне освоєння відповідних методик і технологій, необхідних для досліджень у правовій сфері, таких як функціоналізм, критицизм, компаративістика тощо.

1.8. Пререквізити: Актуальні питання міжнародного публічного права, Актуальні питання права Європейського Союзу, Європейська система захисту прав людини, Актуальні питання кримінального та кримінально-процесуального права, Право міжнародної відповідальності, Право міжнародних організацій, Міжнародно-правові засади правозахисної діяльності, Міжнародне гуманітарне право, Міжнародно-правова протидія корупції.

2.ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Сучасна міжнародно-правова доктрина: поняття, структура та методологія

Поняття міжнародно-правової доктрини та її співвідношення з наукою міжнародного права. Доктрина як форма юридичного знання та чинник розвитку міжнародного права. Основні напрями сучасної міжнародно-правової теорії. Нормативний, позитивістський, історико-правовий, соціологічний, критичний та міждисциплінарний підходи. Методологічні проблеми дослідження міжнародного права у XXI столітті.

Тема 2. Природа міжнародного права: між правовим позитивізмом і нормативізмом

Проблема юридичної природи міжнародного права. Міжнародне право як автономна правова система. Позитивістські концепції та їх сучасна трансформація. Нормативістське розуміння міжнародного права. Проблема обов'язковості міжнародно-правових норм. Співвідношення волі держав, міжнародного консенсусу та об’єктивних правових принципів.

Тема 3. Міжнародне право як правопорядок: єдність, фрагментація та плюралізм

Поняття міжнародного правопорядку. Системність міжнародного права та її критерії. Фрагментація міжнародного права: причини, прояви та доктринальні підходи. Конфлікти норм і юрисдикцій. Спеціальні режими міжнародного права. Правовий плюралізм і множинність нормативних порядків.

Тема 4. Держава та суверенітет у сучасній міжнародно-правовій доктрині

Класичне та сучасне розуміння державного суверенітету. Суверенітет як юридична компетенція та як принцип міжнародного правопорядку. Територіальний і юрисдикційний суверенітет. Обмеження суверенітету міжнародним правом. Взаємозалежність держав. Дискусія про «трансформацію» та «занепад» суверенітету.

Тема 5. Людина в міжнародному праві: від об’єкта захисту до суб’єкта міжнародно-правових відносин

Еволюція концепції міжнародної правосуб'єктності індивіда. Міжнародні стандарти прав людини. Індивідуальні міжнародні права та міжнародні механізми їх захисту. Обов’язки індивіда у міжнародному праві. Міжнародна кримінальна відповідальність. Доктринальна дискусія щодо місця людини у структурі сучасного міжнародного права.

Тема 6. Джерела міжнародного права та проблема сучасної нормативності

Класична концепція джерел міжнародного права та стаття 38 Статуту Міжнародного Суду ООН. Договір, міжнародний звичай і загальні принципи права. Судові рішення та доктрина найбільш кваліфікованих фахівців. Односторонні акти держав. «М'яке право» (soft law), міжнародні стандарти, керівні принципи та політичні декларації. Проблема нових форм міжнародної нормативності.

Тема 7. Міжнародний звичай у сучасній доктрині: формування, доказування та трансформація

Сучасне розуміння opinio juris та практики держав. Взаємозв'язок практики та переконаності у юридичній обов'язковості. Роль міжнародних організацій у формуванні звичаєвих норм. Особливі та регіональні звичаї. Persistent objector. Судова практика щодо встановлення міжнародного звичаю. Кодифікація та прогресивний розвиток міжнародного права.

Тема 8. Міжнародні організації та глобальне управління: нові суб'єкти міжнародного права

Міжнародні організації як суб'єкти міжнародного права. Функціональна правосуб'єктність. Імпліцитні повноваження. Автономія міжнародних організацій та її межі. ООН і сучасна система глобального управління. Міжнародні інтеграційні об'єднання. Недержавні актори, транснаціональні корпорації та громадянське суспільство в сучасній міжнародно-правовій доктрині.

Тема 9. Юрисдикція та відповідальність держав у сучасному міжнародному праві

Поняття та межі міжнародної юрисдикції. Територіальна, персональна та універсальна юрисдикція. Екстериторіальна дія державної юрисдикції. Міжнародно-протиправне діяння та його атрибуція державі. Обставини, що виключають протиправність. Відшкодування шкоди. Сучасна концепція міжнародної відповідальності держав.

Тема 10. Міжнародно-правова відповідальність і відповідальність за найтяжчі міжнародні злочини

Геноцид, злочини проти людяності, воєнні злочини та злочин агресії. Індивідуальна кримінальна відповідальність у міжнародному праві. Співвідношення відповідальності держави та індивіда. Міжнародні органи кримінальної юстиції. Проблема універсальності міжнародної кримінальної відповідальності.

Тема 11. Заборона застосування сили та право на самооборону: сучасні доктринальні дискусії

Стаття 2(4) Статуту ООН як фундаментальна норма сучасного міжнародного правопорядку. Поняття застосування сили та збройного нападу. Індивідуальна і колективна самооборона. Превентивна та превентивна самооборона. Самооборона проти недержавних акторів. Гуманітарна інтервенція та відповідальність щодо захисту (Responsibility to Protect). Сучасні проблеми застосування сили у міжнародних відносинах.

Тема 12. Територія, окупація та анексія у сучасній міжнародно-правовій доктрині

Територіальний суверенітет і принцип територіальної цілісності. Правовий режим окупації. Заборона набуття території силою. Анексія та її міжнародно-правові наслідки. Принцип невизнання незаконної ситуації. Самовизначення народів і територіальна цілісність держав. Сучасна практика міжнародних судових органів та міжнародних організацій щодо територіальних конфліктів.

Тема 13. Самовизначення народів, сецесія та територіальна цілісність держав

Принцип самовизначення у Статуті ООН та сучасному міжнародному праві. Внутрішнє і зовнішнє самовизначення. Деколонізація та її доктринальне значення. Право на сецесію: існування та межі концепції remedial secession. Консультативний висновок Міжнародного Суду ООН щодо Косова. Співвідношення самовизначення, суверенітету та територіальної цілісності.

Тема 14. Міжнародне право в умовах глобальних викликів: довкілля, клімат і технології

Екологізація міжнародного права. Принцип сталого розвитку та принцип запобігання шкоді. Кліматичні зміни як проблема міжнародного права. Спільна, але диференційована відповідальність. Міжнародне право кіберпростору. Штучний інтелект і міжнародно-правове регулювання нових технологій. Космічна діяльність і формування нових правових режимів.

Тема 15. Критичні та постколоніальні підходи до міжнародного права

Критичні теорії міжнародного права (Critical Legal Studies). Third World Approaches to International Law (TWAIL). Постколоніальна критика класичної історії міжнародного права. Євроцентризм та універсалізм. Міжнародне право і нерівність держав. Гендерні підходи та феміністська теорія

міжнародного права. Дискусія про універсальність і контекстуальність міжнародно-правових норм.

Тема 16. Майбутнє міжнародного права: сучасні доктринальні концепції та перспективи розвитку

Міжнародне право перед викликами XXI століття. Конституціоналізація та фрагментація як конкуруючі моделі розвитку міжнародного правопорядку. Глобальне адміністративне право. Міжнародне право та глобальне врядування. Людиноцентрична модель міжнародного права. Міжнародне право як система глобального публічного порядку. Перспективи розвитку міжнародно-правової доктрини та роль юридичної науки у формуванні майбутнього міжнародного правопорядку.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	с/з	лаб	інд	с.р.		л	с/з	лаб.	інд.	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Тема 1. Сучасна міжнародно-правова доктрина: поняття, структура та методологія	10	2	1			7	10	1	0			9
Тема 2. Природа міжнародного права: між правовим позитивізмом і нормативізмом	10	2	1			7	10	1	0			9
Тема 3. Міжнародне право як правопорядок: єдність, фрагментація та плюралізм	9	2	1			6	9	1	1			7
Тема 4. Держава та суверенітет у сучасній міжнародно-правовій	9	2	1			6	9	0	0			9

доктрині												
Тема 5. Людина в міжнародному праві: від об’єкта захисту до суб'єкта міжнародно-правових відносин	9	2	1			6	9	1	0			8
Тема 6. Джерела міжнародного права та проблема сучасної нормативності	9	2	1			6	9	0	1			8
Тема 7. Міжнародний звичай у сучасній доктрині: формування, доказування та трансформація	8	2	1			5	8	1	0			7
Тема 8. Міжнародні організації та глобальне управління: нові суб’єкти міжнародного права	8	2	1			5	8	1	0			7
Тема 9. Юрисдикція та відповідальність держав у сучасному міжнародному праві	8	2	1			5	8	0	1			7
Тема 10. Міжнародно-правова відповідальність і відповідальність за найтяжчі міжнародні злочини	10	2	1			7	10	1	0			7
Тема 11. Заборона застосування сили та право на самооборону: сучасні доктринальні дискусії	10	2	1			7	10	0	1			9
Тема 12. Територія, окупація та анексія у сучасній міжнародно-правовій доктрині	10	2	1			7	10	0	1			9
Тема 13. Самовизначення народів, сецесія та територіальна цілісність держав	10	2	1			7	10	1	0			9
Тема 14. Міжнародне	10	2	1			7	10	1	0			9

право в умовах глобальних викликів: довкілля, клімат і технології												
Тема 15. Критичні та постколоніальні підходи до міжнародного права	10	2	1			7	10	1	0			9
Тема 16. Майбутнє міжнародного права: сучасні доктринальні концепції та перспективи розвитку	10	2	1			7	10	0	1			9
Усього годин	**150**	**32**	**16**			**102**	**150**	**10**	**6**			**134**

4. Теми семінарських занять (денна/заочна форми навчання)

№ з\п	Назва теми	Кількість годин Денна/заочна
1.	Сучасна міжнародно-правова доктрина: поняття, структура та методологія. Природа міжнародного права: між правовим позитивізмом і нормативізмом**.**	2/1
2.	Міжнародне право як правопорядок: єдність, фрагментація та плюралізм. Держава та суверенітет у сучасній міжнародно-правовій доктрині**.**	2/1
3.	Людина в міжнародному праві: від об’єкта захисту до суб’єкта міжнародно-правових відносин. Джерела міжнародного права та проблема сучасної нормативності.	2/0
4.	Міжнародний звичай у сучасній доктрині: формування, доказування та трансформація. Міжнародні організації та глобальне управління: нові суб’єкти міжнародного права.	2/0
5.	Юрисдикція та відповідальність держав у сучасному міжнародному праві. Міжнародно-правова відповідальність і відповідальність за найтяжчі міжнародні злочини.	2/1
6.	Заборона застосування сили та право на самооборону: сучасні доктринальні дискусії. Територія, окупація та анексія у сучасній міжнародно-правовій доктрині	2/1
7.	Самовизначення народів, сецесія та територіальна цілісність держав. Міжнародне право в умовах глобальних викликів:	2/1

	довкілля, клімат і технології.	
8.	Критичні та постколоніальні підходи до міжнародного права. Майбутнє міжнародного права: сучасні доктринальні концепції та перспективи розвитку.	2/1
		Усього: 16/6

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість Годин Денна/заочна
1	Тема: Сучасна міжнародно-правова доктрина: поняття, структура та методологія. *Завдання:* ознайомитися з лекційним матеріалом, науковими дослідженнями в сфері міжнародного права підготувати відповіді на контрольні запитання.	7/9
2	Тема: Природа міжнародного права: між правовим позитивізмом і нормативізмом**.** *Завдання:* ознайомитися з лекційним матеріалом, науковими дослідженнями в сфері міжнародного права, підготувати відповіді на контрольні запитання.	7/9
3	Тема: Міжнародне право як правопорядок: єдність, фрагментація та плюралізм. *Завдання:* ознайомитися з лекційним матеріалом, науковими дослідженнями в сфері міжнародного права, міжнародно-правовими актами, підготувати відповіді на контрольні запитання.	6/7
4	Тема: Держава та суверенітет у сучасній міжнародно-правовій доктрині**.** *Завдання:* ознайомитися з лекційним матеріалом, науковими дослідженнями в сфері міжнародного права, міжнародно-правовими актами, підготувати відповіді на контрольні запитання.	6/9
5	Тема: Людина в міжнародному праві: від об’єкта захисту до суб'єкта міжнародно-правових відносин. *Завдання:* ознайомитися з лекційним матеріалом, науковими дослідженнями в сфері міжнародного права, міжнародно-правовими актами, підготувати відповіді на контрольні запитання.	6/8
6	Тема: Джерела міжнародного права та проблема сучасної нормативності. *Завдання:* ознайомитися з лекційним матеріалом, науковими дослідженнями в сфері міжнародного права, міжнародно-правовими актами. Підготувати відповіді на контрольні запитання.	6/8
7	Тема: Міжнародний звичай у сучасній доктрині: формування, доказування та трансформація.	5/7

	Завдання: ознайомитися з лекційним матеріалом, науковими дослідженнями в сфері міжнародного права, міжнародно-правовими актами. Підготувати відповіді на контрольні запитання.	
8	Тема: Міжнародні організації та глобальне управління: нові суб'єкти міжнародного права. *Завдання:* ознайомитися з лекційним матеріалом, науковими дослідженнями в сфері міжнародного права, міжнародно-правовими актами, підготувати відповіді на контрольні запитання.	5/7
9	Тема: Юрисдикція та відповідальність держав у сучасному міжнародному праві. *Завдання:* ознайомитися з лекційним матеріалом, науковими дослідженнями в сфері міжнародного права, міжнародно-правовими актами, підготувати відповіді на контрольні запитання.	5/7
10	Тема: Міжнародно-правова відповідальність і відповідальність за найтяжчі міжнародні злочини. *Завдання*: ознайомитися з лекційним матеріалом, науковими дослідженнями в сфері міжнародного права, міжнародно-правовими актами, підготувати відповіді на контрольні запитання.	7/7
11	Тема: Заборона застосування сили та право на самооборону: сучасні доктринальні дискусії. *Завдання:* ознайомитися з лекційним матеріалом, науковими дослідженнями в сфері міжнародного права, міжнародно-правовими актами, підготувати відповіді на контрольні запитання.	7/9
12	Тема: Територія, окупація та анексія у сучасній міжнародно-правовій доктрині *Завдання:* ознайомитися з лекційним матеріалом, науковими дослідженнями в сфері міжнародного права, міжнародно-правовими актами, підготувати відповіді на контрольні запитання.	7/9
13	Тема: Самовизначення народів, сецесія та територіальна цілісність держав. *Завдання:* ознайомитися з лекційним матеріалом, науковими дослідженнями в сфері міжнародного права, міжнародно-правовими актами, підготувати відповіді на контрольні запитання.	7/9

14	Тема: Міжнародне право в умовах глобальних викликів: довкілля, клімат і технології. Завдання: ознайомитися з лекційним матеріалом, науковими дослідженнями в сфері міжнародного права, міжнародно-правовими актами, підготувати відповіді на контрольні запитання.	7/9
15	Тема: Критичні та постколоніальні підходи до міжнародного права. Завдання: ознайомитися з лекційним матеріалом, науковими дослідженнями в сфері міжнародного права, міжнародно-правовими актами, підготувати відповіді на контрольні запитання.	7/9
16	Тема: Майбутнє міжнародного права: сучасні доктринальні концепції та перспективи розвитку. Завдання: ознайомитися з лекційним матеріалом, науковими дослідженнями в сфері міжнародного права, міжнародно-правовими актами, підготувати відповіді на контрольні запитання.	7/9
	Разом	**102/134**

6. Методи навчання

Метод навчання – взаємопов'язана діяльність викладача та студента, спрямована на засвоєння студентами системи знань, набуття умінь і навичок, їх виховання і загальний розвиток.

Пояснювально-ілюстративний метод або інформаційно-рецептивний. Студенти одержують знання на лекції, з навчальної або методичної літератури. Студенти сприймають і осмислюють факти, оцінки, висновки й залишаються в межах репродуктивного (відтворюючого) мислення. Цей метод знаходить широке застосування для передачі великого масиву інформації.

Репродуктивний метод. Діяльність студентів носить алгоритмічний характер, тобто виконується за інструкціями, приписами, правилами в аналогічних, подібних з показаним зразком ситуаціях. Організовується діяльність студентів за кількаразовим відтворенням засвоюваних знань. Для цього використовуються різноманітні вправи, практичні завдання, програмований контроль, різні форми самоконтролю.

Метод проблемного викладу. Науково-педагогічний працівник (НПП) до викладу матеріалу ставить проблему, формулює пізнавальне завдання на основі різних джерел і засобів. Показує спосіб вирішення поставленого

завдання. Спосіб досягнення мети – розкриття системи доказів, порівняння точок зору, різних підходів. Студенти стають свідками й учасниками наукового пошуку. Студенти не тільки сприймають, усвідомлюють і запам'ятовують готову інформацію, але й стежать за логікою доказів, за рухом думки НПП.

Частково-пошуковий, або евристичний, метод. Полягає в організації активного пошуку рішення висунутих у навчанні (або сформульованих самостійно) пізнавальних завдань. Пошук рішення відбувається під керівництвом НПП. Процес мислення здобуває продуктивний характер. Процес мислення поетапно направляється й контролюється НПП або самими студентами на основі роботи над програмами (у тому числі й комп'ютерними) і навчальними посібниками. Метод дозволяє активізувати мислення, викликати зацікавленість до пізнання на семінарах.

Дослідницький метод. Проводиться аналіз матеріалу, постановки проблем і завдань і короткого усного або письмового інструктажу студентів. Студенти самостійно вивчають літературу, джерела, виконують інші дії пошукового характеру. Завдання, які виконуються з використанням дослідницького методу, повинні містити в собі всі елементи самостійного дослідницького процесу (постановку завдання, обґрунтування, припущення, пошук відповідних джерел необхідної інформації, процес розв'язання завдання).

Дискусійні методи. Елементи дискусії (суперечки, зіткнення позицій, навмисного загострення й навіть перебільшення протиріч в обговорюваному змістовному матеріалі) можуть бути використані майже в будь-яких організаційних формах навчання, включаючи лекції.

Метод моделювання. Моделювання ситуацій під час навчального процесу – це створення таких ситуацій-моделей, де реальні об'єкти замінюються символами і взаємовідносини між учасниками діяльності складаються не природно, а організовані спеціально під керівництвом НПП, тобто штучно.

7. Методи контролю

Методи контролю – це способи діагностичної діяльності, які дозволяють здійснювати зворотний зв'язок у процесі навчання з метою отримання даних про успішність навчання, ефективність навчального процесу.

Самоконтроль призначений для самооцінки здобувачами якості засвоєння навчального матеріалу навчальної дисципліни (розділу, теми). З

цією метою в навчальних посібниках для кожної теми (розділу), а також у методичних розробках для семінарських занять передбачаються питання для самоконтролю.

Вхідний контроль проводиться перед вивченням нового курсу з метою визначення рівня підготовки аспірантів з дисциплін, які забезпечують цей курс. Вхідний контроль проводиться на першому занятті за завданнями, що відповідають програмам попереднього навчання.

Поточний контроль проводиться на всіх видах аудиторних занять протягом семестру. Поточний контроль може проводитися у формі усного опитування або письмового контролю на практичних, семінарських заняттях, лекціях, у формі колоквіуму, виступів при обговоренні питань на семінарських заняттях, у формі комп'ютерного тестування тощо. Конкретні форми проведення поточного контролю та критерії оцінки рівня знань визначаються програмою навчальної дисципліни.

Підсумковий семестровий контроль з навчальної дисципліни є обов'язковою формою оцінювання результатів навчання аспіранта. Він проводиться в терміни, встановлені графіком навчального процесу, та в обсязі навчального матеріалу, визначеного програмою навчальної дисципліни. Семестровий контроль проводиться у формі семестрового екзамену з конкретної навчальної дисципліни.

Семестровий екзамен - форма підсумкового контролю з окремої навчальної дисципліни за семестр, що спрямована на перевірку засвоєння теоретичного та практичного матеріалу. Екзамени складають за екзаменаційними білетами, затвердженими кафедрою. Викладач в обов'язковому порядку повинен ознайомити аспірантів зі змістом екзаменаційних питань, зразком екзаменаційного білету на початку вивчення навчальної дисципліни.

Максимальна сума балів, яку може набрати студент при складанні екзамену з навчальної дисципліни, складає 40.

Максимальна сума балів, які може набрати здобувач при вивченні навчальної дисципліни, складає 100.

7.1. Питання, які виносяться на складання поточного та підсумкового контролю

1. Поняття міжнародно-правової доктрини та її основні ознаки.
2. Предмет і завдання сучасної міжнародно-правової доктрини.
3. Співвідношення понять «доктрина міжнародного права», «наука міжнародного права» та «теорія міжнародного права».
4. Значення міжнародно-правової доктрини для розвитку науки і практики міжнародного права.
5. Доктрина міжнародного права як засіб систематизації та інтерпретації міжнародно-правових норм.
6. Основні структурні елементи сучасної міжнародно-правової доктрини.
7. Основні методологічні підходи до дослідження міжнародного права.
8. Роль доктрини у кодифікації та прогресивному розвитку міжнародного права.
9. Міжнародно-правова доктрина в діяльності Комісії міжнародного права ООН.
10. Доктрина як допоміжний засіб для визначення норм міжнародного права.
11. Проблема визначення юридичної природи міжнародного права.
12. Основні аргументи щодо визнання міжнародного права правовою системою.
13. Міжнародне право як автономна правова система.
14. Особливості міжнародної правової системи порівняно з національними правопорядками.
15. Децентралізований характер міжнародного правопорядку та його юридичне значення.
16. Поняття правової норми в сучасній теорії міжнародного права.
17. Правовий позитивізм у міжнародно-правовій доктрині.
18. Класичний позитивізм та його вплив на розвиток науки міжнародного права.
19. Сучасні трансформації позитивістського підходу до міжнародного права.
20. Нормативістське розуміння природи міжнародного права.
21. Концепція міжнародного права Ганса Кельзена.
22. Співвідношення позитивістського та нормативістського підходів до міжнародного права.
23. Проблема юридичної обов’язковості міжнародно-правових норм.
24. Воля держав як основа юридичної обов’язковості міжнародного права.
25. Міжнародний консенсус та його роль у формуванні міжнародно-правових норм.
26. Поняття міжнародного правопорядку.
27. Єдність міжнародного правопорядку та її доктринальне обґрунтування.
28. Фрагментація міжнародного права: поняття та основні причини.
29. Доповідь Комісії міжнародного права ООН про фрагментацію міжнародного права.
30. Конфлікти між нормами та режимами міжнародного права.

31. Проблема колізій міжнародно-правових норм.
32. Принцип lex specialis у сучасному міжнародному праві.
33. Принцип lex posterior та його застосування у міжнародному праві.
34. Ієрархія норм у міжнародному праві.
35. Імперативні норми загального міжнародного права (jus cogens).
36. Міжнародне право і плюралізм правових порядків.
37. Регіоналізація міжнародного права та її вплив на єдність міжнародного правопорядку.
38. Сучасне розуміння державного суверенітету в міжнародному праві.
39. Співвідношення суверенітету держави та міжнародно-правових зобов'язань.
40. Абсолютний і обмежений підходи до розуміння державного суверенітету.
41. Принцип суверенної рівності держав.
42. Суверенітет і юрисдикція держави в сучасному міжнародному праві.
43. Міжнародна правосуб'єктність держави.
44. Поняття та критерії міжнародної правосуб'єктності.
45. Міжнародні організації як суб'єкти міжнародного права.
46. Міжнародна правосуб'єктність фізичної особи в сучасній доктрині.
47. Проблема множинності суб'єктів сучасного міжнародного права.
48. Еволюція правового статусу людини в міжнародному праві.
49. Людина як об'єкт і суб'єкт міжнародно-правового регулювання.
50. Міжнародна правосуб'єктність фізичної особи: сучасні доктринальні підходи.
51. Міжнародні стандарти прав людини та їх нормативна природа.
52. Універсалізм і культурний релятивізм у доктрині міжнародного права прав людини.
53. Міжнародні судові та квазісудові механізми захисту прав людини.
54. Концепція human dignity у сучасній міжнародно-правовій доктрині.
55. Співвідношення прав людини, державного суверенітету та невтручання.
56. Права людини як елемент сучасного міжнародного публічного порядку.
57. Поняття та система джерел міжнародного права.
58. Стаття 38 Статуту Міжнародного Суду ООН та її значення для теорії джерел міжнародного права.
59. Міжнародний договір як джерело міжнародного права.
60. Міжнародний звичай як джерело міжнародного права.
61. Загальні принципи права в системі джерел міжнародного права.
62. Судові рішення та доктрина найбільш кваліфікованих спеціалістів як допоміжні засоби визначення норм права.
63. Сучасні підходи до поняття «soft law».
64. Співвідношення «soft law» і юридично обов'язкових норм міжнародного права.
65. Односторонні акти держав та їх значення для міжнародного права.
66. Роль міжнародних організацій у формуванні міжнародно-правових норм.
67. Сучасні дискусії щодо ієрархії джерел міжнародного права.
68. Поняття міжнародного звичаю та його основні елементи.

69. Практика держав як елемент формування міжнародного звичаю.
70. Opinio juris як елемент міжнародного звичаю.
71. Співвідношення практики держав та opinio juris.
72. Доказування існування норми міжнародного звичаю.
73. Особливості встановлення регіональних і локальних міжнародних звичаїв.
74. Persistent objector у сучасній доктрині міжнародного звичаю.
75. Роль судової практики у встановленні міжнародно-правового звичаю.
76. Взаємодія договору та міжнародного звичаю.
77. Кодифікація міжнародного звичаю Комісією міжнародного права ООН.
78. Міжнародні організації як учасники сучасного міжнародного правопорядку.
79. Поняття та ознаки міжнародної організації як суб'єкта міжнародного права.
80. Доктрина «implied powers» міжнародних організацій.
81. Консультативний висновок Міжнародного Суду ООН у справі про відшкодування шкоди, завданої на службі ООН, та його значення.
82. Автономність міжнародних організацій у сучасному міжнародному праві.
83. Міжнародні організації та розвиток глобального управління.
84. Нормотворча діяльність міжнародних організацій.
85. Співвідношення компетенції міжнародної організації та суверенітету держав-членів.
86. Поняття міжнародно-правової юрисдикції.
87. Основні принципи здійснення державної юрисдикції.
88. Територіальна юрисдикція держави.
89. Персональна юрисдикція держави.
90. Універсальна юрисдикція в сучасному міжнародному праві.
91. Імунітет держави від юрисдикції іноземних судів.
92. Міжнародно-правова відповідальність держав: поняття та підстави.
93. Проект статей Комісії міжнародного права про відповідальність держав за міжнародно-протиправні діяння 2001 року.
94. Атрибуція поведінки державі як умова міжнародно-правової відповідальності.
95. Обставини, що виключають протиправність у міжнародному праві.
96. Правові наслідки міжнародно-протиправного діяння.
97. Розмежування міжнародно-правової відповідальності держави та відповідальності фізичних осіб за міжнародні злочини.
98. Заборона застосування сили в сучасному міжнародному праві та її доктринальне обґрунтування.
99. Право на самооборону та його сучасне тлумачення.
100. Територіальна цілісність, самовизначення народів, окупація та анексія у сучасній міжнародно-правовій доктрині.

8. Схема нарахування балів

Загальна кількість балів – 100.

Кількість балів за екзамен/залік – 40.

Кількість балів протягом семестру – 60:

Кількість балів за відповіді на семінарських заняттях ∑40 = 40:

Формула обчислення

$$\sum 40 = \frac{\sum 1}{\sum 2} \text{ X 8 (вісім)}$$

Примітка:

∑40 – сума максимальної кількості балів

∑1 – сума балів, що отримав здобувач за відповіді на семінарських заняттях.

∑2 – кількість семінарських занять протягом семестру.

8 – коефіцієнт

Контрольна робота – 20 балів.

Поточний контроль						Індивідуальне завдання	Контрольна робота, передбачена навчальним планом	Разом	Екзамен /залік	Сума
Т1	Т2	Т3	Т4	Т5	ТN					
∑40						-	20	60	40	100

Т1, Т2 ... ТN – теми.

Критерії оцінювання екзамену

Екзамен проводиться у формі письмової роботи, що складається з 40 тестових завдань з тем, передбачених робочою програмою в рамках питань, що виносяться для складання підсумкового контролю. Кожна правильна відповідь на одне тестове завдання оцінюється в 1 бал. Максимальна кількість балів, набраних при складанні семестрового екзамену – 40.

Критерії оцінювання контрольної роботи

Контрольна робота проводиться у формі письмової роботи, що складається з 20 тестових завдань з тем, передбачених робочою програмою в рамках питань, що виносяться для складання поточного контролю. Кожна правильна відповідь на одне тестове завдання оцінюється в 1 бал. Максимальна кількість балів, набраних при написанні контрольної роботи – 20.

Критерії оцінювання усної відповіді

Поточний контроль здійснюється, зокрема, у формі опитування та перевірки результатів виступів на семінарських заняттях по 15-бальній шкалі.

15 балів ставиться за таких умов: аспірант активно працює протягом усього семінарського заняття; дає повну, правильну, зв'язну, обґрунтовану відповідь на поставлені питання та наводить приклади з доктринальних джерел та посиланням на міжнародно-правові акти та/ національне законодавство держав; все, що викладається, повинно свідчити про глибоке розуміння і орієнтацію в явищах і процесах, що вивчаються; правильні вичерпні відповіді на додаткові питання викладача.

14-10 балів ставиться за наступних умов: аспірант студент активно працює протягом практичного заняття; дає правильний, повний виклад змісту підручника і матеріалу, поданого викладачем, але на додаткові контрольні питання, які ставить викладач для з'ясування глибини розуміння і вміння орієнтуватися в явищах і процесах, відповідає лише з деякою допомогою викладача чи колег; недостатньо вичерпні відповіді на додаткові запитання викладача.

4-9 балів ставиться за наступних умов: аспірант на занятті поводить себе пасивно, відповідає лише за викликом викладача; у цілому виявляє знання основного навчального матеріалу, що розглядається, але під час відповіді допускає помилки і усвідомлює їх тільки після вказівка викладача; відповіді на запитання дає не одразу, а тільки після деякого напруження пам'яті, при чому відповіді нечіткі; не в змозі без допомоги викладача вивести співвідношення з іншими проблемами дисципліни, що вивчається.

3 бали ставиться за таких умов: допускає суттєві помилки або зовсім пропускає матеріал і частково виправляє ці помилки тільки після вказівки викладача; студент виявляє незнання значної частини навчального матеріалу, нелогічно і невпевнено його викладає, у відповіді мають місце заминки і перерви, не може пояснити проблему, хоча і розуміє її; викладає матеріал не достатньо зв'язно і послідовно.

2 бали ставиться за таких умов: аспірант припускається грубих помилок при викладі матеріалу і лише іноді із допомогою викладача виправляє ці помилки; виявляє нерозуміння навчального матеріалу і як наслідок цього – повна відсутність навичок як в аналізі явищ, так і у подальшому виконанні практичних завдань.

1 бал ставиться за наступних умов: аспірант припускається грубих помилок при викладі матеріалу і не виправляє ці помилки навіть при вказівці на них викладача;- виявляє нерозуміння навчального матеріалу і як наслідок цього – повна відсутність навичок як в аналізі явищ, так і у подальшому виконанні практичних завдань.

Під час вивчення навчальної дисципліни використання технологій штучного інтелекту (ШІ) здійснюється відповідно до Політики використання технологій штучного інтелекту Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

У межах дисципліни застосовуються такі моделі використання ШІ:

Модель «ШІ заборонено».

Використання технологій штучного інтелекту не допускається під час виконання контрольних заходів, спрямованих на перевірку індивідуальних знань і сформованості компетентностей здобувача освіти, зокрема: усного опитування, модульних контрольних робіт, екзамену (заліку), якщо інше не визначено викладачем, інших видів оцінювання, для яких викладачем встановлено обмеження щодо використання ШІ.

Модель «ШІ як асистент».

Під час підготовки до практичних занять, виконання індивідуальних завдань, рефератів, аналітичних оглядів та інших письмових робіт дозволяється використання ШІ для: пошуку та систематизації інформації, добору та первинного аналізу наукових джерел, пояснення складних понять, удосконалення структури тексту, перевірки граматики, стилю та оформлення, генерації ідей, плану роботи або прикладів.

Фінальний текст роботи, висновки, аналіз, інтерпретація результатів та прийняті рішення повинні бути самостійно підготовлені здобувачем освіти.

Модель «ШІ як інструмент».

Для окремих лабораторних, практичних, проектних або дослідницьких робіт використання технологій штучного інтелекту може бути обов’язковою складовою виконання завдання. У таких випадках здобувачі освіти можуть використовувати генеративні моделі ШІ для: аналізу та підготовки даних, генерації, аналізу й оптимізації програмного коду, порівняння результатів роботи різних моделей ШІ, створення візуалізацій, схем або зображень, аналізу великих масивів даних. проведення експериментів із застосуванням сучасних інструментів штучного інтелекту.

Усі результати, отримані за допомогою ШІ, підлягають критичному аналізу, перевірці та доопрацюванню здобувачем освіти.

Декларування використання ШІ.

У разі використання технологій штучного інтелекту здобувач освіти зобов'язаний зазначити: назву сервісу або моделі ШІ; дату використання; характер допомоги (генерація ідей, пошук інформації, аналіз даних, генерація коду, редагування тексту тощо).

За вимогою викладача здобувач освіти повинен надати використані запити (prompts) або пояснити спосіб використання інструментів ШІ.

Недекларованe використання технологій штучного інтелекту або подання згенерованого ШІ матеріалу як власного результату навчальної діяльності розглядається як порушення принципів академічної доброчесності відповідно до внутрішніх нормативних документів Університету.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка	
	для екзамену	для заліку

90 – 100	відмінно	зараховано
70-89	добре	
50-69	задовільно	
1-49	незадовільно	не зараховано

9. Рекомендована література

Основна література:

Література:

1. Гавриленко О. А., Новікова Л. В., Сироїд Т. Л. Історія міжнародного права: хрестоматія-практикум. Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2016. 676 с.
2. Гавриленко О. А, Сироїд Т. Л. Історія міжнародного права: стародавня доба: навчальний посібник. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2021. 232 с.
3. Гавриленко О. А., Лиман С. І. Juris prudens: міжнародні відносини, держава і право в творчості Дмитра Каченовського (1827-1872). Монографія. Київ: Видавничий центр "Кафедра", 2026. 560 с.
ISBN 978-966-370-275-9
https://law.karazin.ua/resources/2026/Gavrilenko_Liman_Juris_prudens_Kacenovskij_monografia_2026.pdf
4. Данильченко О.С. Міжнародно-правова доктрина Китайської Народної Республіки: теоретичні аспекти: монографія. Одеса: «Юридика», 2024. 344 с. ISBN 978-617-8182-25-0
5. Дмітрієв А. І. Міжнародне публічне право: навч. посібник / [А. І. Дмітрієв, В. І. Муравйов; відп. ред. Ю. С. Шемшученко, Л. В. Губерський]. К. : Юрінком Інтер, 2001. 640 с.
6. Міжнародне публічне право: підручник: у 3 т. / [В. Ф. Антипенко, Л. Д. Тимченко, О. В. Бєглий, О. А. Радзівілл та ін.] ; за заг. ред. В. Ф. Антипенка. НАУ, 2012. Т. 1. 420 с.
7. Міжнародне публічне право: підручник: у 3 т. / [В. Ф. Антипенко, Л. Д. Тимченко, О. В. Бєглий, О. А. Радзівілл та ін.] ; за заг. ред. В. Ф. Антипенка. К. : НАУ, 2012. Т. 2. 348 с.
8. Міжнародне публічне право : підручник : у 2 т. / С. М. Перепьолкін, Д.О.Трескін, В. В. Філатов, Л. А. Філяніна ; за ред. С. М. Перепьолкіна. Дніпро : Університет митної справи та фінансів, 2025. Т. 1. : Основи теорії. 250 с. http://biblio.umsf.dp.ua/xmlui/handle/123456789/8261

9. Міжнародне публічне право : підручник : у 2 т. / О. В. Легка та ін. ; за ред. С. М. Перепьолкіна. Дніпро : Університет митної справи та фінансів, 2026. Т. 2. : Основні галузі. 240 с. http://biblio.umsf.dp.ua/jspui/handle/123456789/8777

10. Міжнародне публічне право: основи теорії : навчально-методичний посібник / Х. Н. Бехруз, С. С. Андрейченко, М. В. Грушко та ін. Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. 252 с.

11. Основи права Європейського Союзу: підручник / Л. І. Адашис, Т. М. Анакіна, С. В. Вихрист та ін. ; за заг. ред. Т. Л. Сироїд. Вид. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2020. 590 с.

12. Репецький В. М., Лисик В. М., Микієвич М. М. Міжнародне публічне право : підручник / під ред. В.М. Репецького. 2-ге вид., стер. Київ : Знання, 2012. 437 с.

13. Сироїд Т. Л. Міжнародне публічне право: підручник. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків : Право. 2020. 648 с.

14. Сироїд Т. Л. Міжнародне публічне право: підручник. Одеса : Фенікс, 2018. 744 с.

15. Сироїд Т.Л., Фоміна Л.О. Міжнародне публічне право. Міжнародний захист прав людини: посібник для підготовки до зовн. незалеж. оцінювання: за заг. ред. Т.Л. Сироїд. 6-те вид., перероблене і доповнене. Харків: Право. 2024. 502 с.

16. Сироїд Т. Міжнародне публічне право: навч. посібник. Київ.: Юрінком Інтер, 2025. 628 с.

17. Сироїд Т. Л. Міжнародне кримінальне право : підручник / Т. Л. Сироїд ; Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Вид. 2-ге, допов. Харків : Право, 2025. 536 с. ISBN 978-617-8602-30-7

18. Сироїд Т. Л., Варнавська К.А. Міжнародні стандарти захисту правозахисників: монографія / за заг. ред. Т.Л. Сироїд. Київ: Юрінком Інтер, 2026. 272 с. ISBN 978-966-667-981-2

19. Сироїд Т. Міжнародно-правовий механізм захисту прав осіб похилого віку. *Територіальні центри соціального обслуговування в системі менеджменту соціальної роботи з людьми похилого віку: кол. монографія* /за ред. проф. В.В. Сичової. Харків: Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна. 2026. С. 100- 129. 500 с.

20. Сироїд Т.Л., Мартюхіна Н.О. Механізм протидії мові ненависті і злочинам на ґрунті ненависті: міжнародно-правовий аспект: монографія / за заг. ред. Т.Л. Сироїд. Київ: Юрінком Інтер. 2026.

21. Шередько О.М. Герш Лаутерпах і його концепція прав людини: монографія /О.М. Шередько; наук. Ред.. І.В. Земан; ЛНУ ім. І Франка. Львів; Одеса: Фенікс, 2025. 180 с.

22. Alston P. International Human Rights. New York : NYU Law, 2025.

23. Aust A. Modern Treaty Law and Practice (3rd ed.). Cambridge : Cambridge University Press, 2013. 516 p.

24. Bartels L., Paddeu F. Exceptions in international law. Oxford : Oxford University Press, 2020. 416 p.

25. Behrens P. Diplomatic Law in a New Millennium. Oxford : Oxford University Press, 2017. 448 p.
26. Berridge G. R. Diplomacy: Theory and Practice. Basingstoke; New York : Palgrave-Macmillan, 2022. 336 p.
27. Bodansky D., Van Asselt P. The Art and Craft of International Environmental Law, 2nd edn. New York : Oxford University Press, 2024. 416 p.
28. Bradley C. A., Deeks A., Goldsmith J. L. Foreign Relations Law: Cases and Materials. Wolters Kluwer, 2020. 944 p.
29. Chalmers D., Davies G., Monti G., Heyvaert V. European Union Law: Text and Materials (5th ed.). Cambridge : Cambridge University Press, 2024. 1232 p.
30. Chatterjee C. International Law and Diplomacy. Taylor & Francis, 2013. 440 p.
31. Craig P., De Búrca G. EU Law: Text, Cases, and Materials, 8th edn. Oxford : Oxford University Press, 2024. 1248 p.
32. Crawford E., Pert A., Saul, B. (Eds.). Public International Law. Cambridge : Cambridge University Press, 2023. 528 p.
33. Cryer R., Robinson D., Vasiliev S. An Introduction to International Criminal Law and Procedure. 4th ed. Cambridge University Press, 2019. 644 p.
34. De Schutter O. International Human Rights Law. 3rd edn. Cambridge: Cambridge University Press, 2019. 1146 p.
35. Denza E. Diplomatic Law: Commentary on the Vienna Convention on Diplomatic Relations (5th Edition). Oxford : Oxford University Press, 2025. 512 p.
36. Dixon M., McCorquodale R., Williams S. International Environmental Law. Cases & Materials on International Law. Oxford : Oxford University Press, 2024. P. 626–672.
37. Dixon M., McCorquodale R., Williams S. The Law of Treaties. *Cases & Materials on International Law /* M. Dixon, R. McCorquodale, S. Williams. Oxford: Oxford University Press, 2024. Pp.62-116.
38. Duquet S. EU Diplomatic Law. Oxford University Press, 2022. 400 p.
39. Eckart C. Promises of States under international law. Oxford : Hart, 2012. 335 p.
40. uist-Whelan D. J., Donnelly J. International Human Rights (6th ed.). Routledge, 2020. 392 p.
41. European Union Law 4th Edition / C. Barnard, S. Peers (Eds). Oxford : Oxford University Press, 2023. 1064 p.
42. Ferro L., Angelet N., Ruys T. The Cambridge Handbook of Immunities and International Law. Cambridge: Cambridge University Press, 2019. 720 p.
43. Fitzmaurice M., Wong M. S., Crampin J. International environmental law : text, cases and materials. Cheltenham, UK ; Northampton, MA, USA : Edward Elgar Publishing, 2022, 604 p.
44. Focarelli C. International law. Cheltenham : Elgar, 2019. 717 p.
45. Gaja G. Enhancing the Rule of Law through the International Court of Justice / ed. by J. G. Stoutenburg. Leiden ; Boston : Brill Nijhoff, 2014. vi, 172 p.
46. Gardiner R. Treaties. Elements of International Law. Oxford: Oxford

University Press, 2023. 256 p.
47. Geert-Jan Alexander Knoops. International Criminal Evidence at the International Criminal Court. Brill | Nijhoff. 2024. 342 p.
48. Grossi P. A History of European Law : textbook / 1st ed. Chichester : John Wiley & Sons Ltd, 2010. 220 p.
49. Handbook on Prisoners with special needs. Criminal justice handbook series. New York: United Nations, 2009. 179 p.
50. Henriksen A.. International Law. Oxford : Oxford University Press, 2017. 346 p.
51. Hernández G. International law (3rd edition). Oxford : Oxford University Press, 2025. 744 p.
52. Hernández G. The law of treaties. *International Law (2nd edn)* / G. Hernández. Oxford: Oxford University Press, 2022. Pp. 177-209.
53. Hill J. Aust's Modern Treaty Law and Practice (4th ed.). Cambridge : Cambridge University Press, 2023. 608 p.
54. Kaczorowska-Ireland A. European Union Law: 4th Edition. London : Routledge, 2016. 1276 p.
55. Klabbers J. International Law. 4th edition. Cambridge : Cambridge University Press, 2023. 350 p.
56. Kolb R. The Law of Treaties: An Introduction: Second edition. Cheltenham : Edward Elgar Publishing, 2023. 374 p.
57. Kolb R. Theory of international law. Oxford : Hart, 2016. 475 p.
58. Lindblom A.-K. Non-Governmental Organizations in International Law. Cambridge : Cambridge University Press, 2005. xxii, 559 p.
59. Malcolm N. Shaw. International Law 8th ed. Cambridge University Press, 2017. 1118 p.
60. Noortmann M. Non-state actors in international law. Oxford : Hart, 2015. 406 p.
61. Okeke C. E. Jurisdictional Immunities of States and International Organizations. New York : Oxford University Press, 2018. 296 p.
62. Pataraia D. International Law. Text, Cases and Materials (1st Edition). Abingdon; New York : Routledge, 2021. 1152 p.
63. Pert A., Saul B., Crawford E. Public International Law. Cambridge University Press, 2023. 528 p.
64. Pustorino P. Introduction to International Human Rights Law. T.M.C. Asser Press, 2023. 294 p..
65. Quénivet N. N. R., Dadomo C. European Union Law. UK : Hall and Stott Publishing Limited, 2020. 480 p.
66. Research Handbook on International Human Rights Law / Edited by Sarah Joseph, Adam McBeth. Edward Elgar Publishing Limited, 2011. 616 p.
67. Richtsteig M., Engbarth D. Vienna Convention on Diplomatic Relations: A Commentary. Bloomsbury Publishing Plc, 2021. 256 p.
68. Rittberger V., Zangl B., Kruck A., Dijkstra H. International Organization. 3rd ed. London : Red Globe Press, 2019. 286 p.

69. Roberts A. Comparative international law. New York : Oxford University Press, 2018. 623 p.
70. Robinson D. Justice in Extreme Cases Criminal Law Theory Meets International Criminal Law. Cambridge University Press. 2020. 305 p.
71. Rose C. An Introduction to Public International Law. Cambridge: Cambridge University Press, 2022. 396 p.
72. Satow's Diplomatic Practice (8th Edition) / I. Roberts (Ed.). Oxford University Press, 2023. 752 p.
73. Scharf M. P. The law of international organizations: problem and materials. 2nd ed. Durham, NC : Carolina Academic Press, 2007. xxvii, 1326 p.
74. Schermers H. G., Blokker N. M. International institutional law: unity within diversity. 5nd rev. ed. Leiden : M. Nijhoff, 2011. xxxvi, 1273 p.
75. Schütze R. European Union Law (4th edn). Oxford : Oxford University Press, 2025. 1136 p.
76. Shelton D. International Environmental Law: Fourth Edition / M. M. Mbengue, E. Cima, B. McGarry (Eds.). Leiden; Boston: Brill Nijhoff, 2025. 1084 p.
77. Show M. International Law (Ninth Edition). Cambridge: Cambridge University Press, 2021. 1308 p.
78. Smith R. K. M. Textbook on International Human Rights (7th edition). Oxford: Oxford University Press, 2016. 448 p.
79. Stewart D. P., McGuinness M. E. Research Handbook on Law and Diplomacy. Edward Elgar Publishing Limited, 2022. 384 p.
80. Syroid T. Sanctions in International Criminal Law / Ukraine in the system of modern international legal order and European integration : problems of doctrine and practice in the context of modern humanitarian challenges : collective monograph / edited by authors. Chernivtsi, Ukraine : Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, 2022. P. 37–70.
81. The Cambridge Handbook of New Human Rights: Recognition, Novelty, Rhetoric (1st Edition) / A. von Arnauld, K. von der Decken, M. Susi (Eds.). Cambridge University Press, 2020. 720 p.
82. The Law of the European Union : fifth edition / P. J. Kuijper et al. (Eds). Deventer : Wolters Kluwer, 2018. 1456 p.
83. The Vienna Conventions on the Law of Treaties: A Commentary / O. Corten, P. Klein (Eds.). Oxford : Oxford University Press. 2011. 1128 p.
84. United Nations Treaty Handbook: Prepared by the Treaty Section of the Office of Legal Affairs. URL: https://treaties.un.org/doc/source/publications/thb/english.pdf.

Допоміжна література:

1. Білоусов М. Правовий статус дітей мігрантів у праві Європейського Союзу в межах спільної політики притутку, допоміжного та тимчасового захисту: монографія /Микола Білоусов; [передм.Т. Комарової]. Харків: Право, 2026. 248 с. ISBN 978-617-8612-55-9

2. Гавриленко О. А., Сироїд Т. Л., Фоміна Л.О. Становлення передумов формування законів і звичаїв війни в стародавню епоху: класичні та сучасні підходи до вирішення проблеми (м. Рига, Латвія). 2023 р. С. 164-204. // Military offences and war crimes: background, theory and practice : collective monograph. Ed. by V.M. Stratonov. 2023, Riga, Latvia : «Baltija Publishing». С. 164-204, 2023. 876 с.

3. Гавриленко О.А. Професор Харківського університету А.М. Стоянов як історик права. Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Право». 2023. Вип. 36. С. 16-24. https://doi.org/10.26565/2075-1834-2023-36-02

4. Гавриленко О.А. Корнеліус ван Бяйнкерсхук – видатний представник голландської школи міжнародного права кінця XVII – першої половини XVIII ст. Правова держава. 2024. № 53. С. 21-31. DOI: https://doi.org/10.18524/2411-2054.2024.53.300732

5. Гавриленко О.А., Реньов Є.В. Публічно-правові та корпоративні засади морського права у Барселонському морському кодексі 1258 року. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, серія «Право».* 2026. Вип. 41. С. 51-63. https://periodicals.karazin.ua/law/article/view/29137

6. Гавриленко О.А. Едиційне джерелознавство у структурі сучасних історико-правових досліджень міжнародного права. *Альманах міжнародного права.* 2026. Вип. 35. С. 15-28. https://www.inlawalmanac.mgu.od.ua/international-law-almanac-35-2026 https://doi.org/10.32782/ila.2026.35.02

7. Гутник В.В. Проблеми права війни в наукових працях Херша Лаутерпахта. *Філософські та методологічні проблеми права.* 2021. № 1 (21). С. 54-59. DOI: https://doi.org/10.33270/02212101.54

8. Дрьоміна-Волок Н. В. Концепція расової дискримінації у міжнародному антидискримінаційному праві : монографія. Одеса : Юрид. літ., 2015. 540 с.

9. Карвацька С. Б. Гендерна рівність та боротьба з дискримінацією як ціль сталого розвитку: нові виклики та перспективи їх подолання. // Проблеми реалізації Цілей сталого розвитку в аспекті зміцнення національного та міжнародного правопорядку : монографія / [О. С. Бакумов, Є. І. Григоренко, В. В. Гутник таін.] ; за заг. ред. О. С. Бакумова й В. О. Серьогіна. – Харків :Право, 2025. С. 66-84. 248 с

10. Невара Л., Боженко А. Міжнародно-правова діяльність ООН у протидії сучасним загрозам і викликам. Наука і техніка сьогодні. 2022. № 3 (3). С. 55-65.

11. Невара Л.М., Шпакович О.М. Визнання статусу постраждалих від сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом: міжнародний досвід. Наше право. 2024. №3. С. 208-214.

12. Питання заборони та протидії дискримінації : метод. рек. для юристів. URL: http://unba.org.ua/assets/uploads/legislations/human-rights/echr-prohibition-combating-discrimination.pdf.

13. Посібник МОМ з питань надання допомоги постраждалим від торгівлі людьми. Київ : Тютюкін, 2009. 320 с. URL: http://ukr.pdf.ww.ohchr.org/Documents/Publications./F3.

14. Практичний посібник з аргументації у справах щодо дискримінації. URL: http://unba.org.ua/assets/uploads/legislations/human-rights/echr-arguments-for-discrimination-guide.pdf.

15. Практичний посібник щодо прийнятності заяв Європейським судом з прав людини / [Рада Європи; Європ. суд з прав людини]. 2011. URL: http://unba.org.ua/assets/uploads/legislations/human-rights/echr-admissibility-guide.pdf.

16. Протидія насильству стосовно жінок та домашньому насильству. Практичний посібник для поліцейських. URL: https://rm.coe.int/ukr-2021-police-manual-updated-ua/1680a46697.

17. Реньов Є. В. Реформування Ради Безпеки ООН: проблеми та перспективи. *Юридичний науковий електронний журнал.*2023. № 1. С. 538-541.

18. Реньов Є.В. Міжнародно-правове регулювання захисту прав дитини: ретроспективний огляд та аналіз сучасних тенденцій. Юридичний науковий електронний журнал. Запоріжжя: Гельветика, 2024. № 2. С. 511-513.

19. Сорокун В. М. Міжнародно-правовий захист права на свободу совісті та віросповідання : монографія / Харків : Константа, 2010. 252 с.

20. Сироїд Т.Л. Міжнародно-правове регулювання сфери інформаційно-комунікаційних технологій і протидія кіберзлочинності // Сучасні проблеми міжнародного права. Liber Amicorum до 60-річчя проф. М. В. Буроменского: моногр. / авт. кол.; за ред. В. М. Репецького, В. В. Гутника. Львів; Одеса: Фенікс, 2017. 564 с. С. 495-521.

21. Сироїд Т.Л., Фоміна Л.О. Організаційно-правовий механізм захисту прав людини Європейського Союзу / Challenges and prospects for the development of legal systems in Ukraine and EU countries: comparative analysis: Collective monograph. Riga : Izdevniecība “Baltija Publishing”, 2019. Volume 2. 304 p. (p. 129-144).

22. Сироїд Т.Л., Фоміна Л.О. Міжнародно-правовий захист права на здоров’я вразливих категорій осіб: теорія та практика. *Міжнародне право у світі динамічних змін: контури майбутнього міжнародного правопорядку: колект. монографія* / наук. Ред. В. Репецький, І. Земан, В. Гутник: Львів-Дрогобич, 2021. С. 229-244. 420 с. ISBN 978-617-642-582-3

23. Сироїд Т.Л. Поняття, ознаки та форми злочину торгівля людьми: міжнародно-правовий аспект // Moderní aspekty vědy: XXV. Díl mezinárodní kolektivní monografie / Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o. Česká republika: Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o., 2022. str. 553. P. 308-324 http://perspectives.pp.ua/public/site/mono/mono-25.pdf UDC 001.32: 1/3] (477) (02)

24. Сироїд Т.Л., Фоміна Л.О., Фомін П.В. Внутрішня система правосуддя міжнародних універсальних організацій: від витоків до

сучасності // Moderní aspekty vědy: XXVI. Díl mezinárodní kolektivní monografie / Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o. Česká republika: Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o., 2022. P. 411-431. str. 600. http://perspectives.pp.ua/public/site/mono/mono-26.pdf

25. Сироїд Т.Л. Забезпечення права на здоров'я дітей в умовах екологічних викликів: міжнародно-правовий аспект// Міжнародний захист права людини на здоров'я та безпечне довкілля : моногр. / авт. кол.; за заг. ред. М.О. Медведєвої. Київ : Видавничий дім «Вініченко», 2023. 260 с. С. 55-86. ISBN 978-966-2622-52-2

26. Сироїд Т. Л. Характеристика мови ненависті та злочинів ґрунті ненависті: міжнародно-правовий аспект // Human rights and public governance: Scientific monograph. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2025. 772 p. С. 537-560. DOI https://doi.org/10.30525/978-9934-26-608-9-27

27. Сироїд Т. Л. Міжнародний універсальний механізм з підтримки інновацій у сфері даних з метою розвитку ЦСР // Проблеми реалізації Цілей сталого розвитку в аспекті зміцнення національного та міжнародного правопорядку : монографія / [О. С. Бакумов, Є. І. Григоренко, В. В. Гутник та ін.] ; за заг. ред. О. С. Бакумова й В. О. Серьогіна. Харків :Право, 2025. 344 с. С. 169- 191. . ISBN 978-617-8602-27-7

28. Сироїд Т. Л. Характеристика мови ненависті та злочинів ґрунті ненависті: міжнародно-правовий аспект // Human rights and public governance: Scientific monograph. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2025. 772 p. С. 537-560. DOI https://doi.org/10.30525/978-9934-26-608-9-27 ISBN 978-9934-26-608-9

29. Сироїд. Т.Л. Міжнародний механізм протидії кіберзлочинності // Cybercrime and Digital Evidence: Cross-Disciplinary Challenges and Prospects in Contemporary Law : Scientific monograph. Riga, Latvia : "Baltija Publishing", 2026. P. 275- 295. 392 p. https://doi.org/10.30525/978-9934-26-686-7-15 ISBN 978-9934-26-686-7

30. Сироїд Т.Л., Мартюхіна Н.О. Механізм протидії мові ненависті і злочинам на ґрунті ненависті: міжнародно-правовий аспект: монографія / за заг. ред. Т.Л. Сироїд. Київ: Юрінком Інтер. 2026.

31. Фалалєєва Л. Г. Захист основоположних прав у інтеграційному правопорядку Європейського Союзу: моногр. Київ, 2020. 455 с.

32. Фомін П.В. Вирішення трудових суперечок у межах африканських міжнародних організацій. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2024. Вип. № 83, Ч. 3. С. 405-409.

33. Фомін П.В. Організаційно-правові засади щодо боротьби з дискримінацією в межах ООН. Наукові перспективи. 2024. № 5(47). С. 1384-1392.

34. Фулей Т. І. Застосування практики Європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя : Наук.-метод. посіб. для суддів. 2-ге вид., випр., допов. Київ, 2015. 208 с.

35. Четверте покоління прав людини: особливості правового регулювання, проблеми та перспективи розвитку в сфері охорони здоров'я:

монографія / за заг. ред.: д.ю.н., проф. С.Б. Булеци; д.ю.н., доц. М.В. Менджул. Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2020. 444 с.

36. Buromenskiy M., Gutnyk V. International Legal Problems of Qualification of Armed Conflicts. *Cuestiones Políticas*. 2021. Vol. 39, No. 68,. P. 735-757. DOI: https://doi.org/10.46398/cuestpol.3968.47 (Web of Science)

37. Gutnyk V., Bratsuk I., Burak S., Zubareva A. The concept of constitutional pluralism as the fundamental basis for the development of the European Union legal order. *Revista de la Universidad del Zulia*, 2021. Vol. 12(34), pp. 361-378. DOI: https://doi.org/10.46925//rdluz.34.21 (Web of Science)

38. Gutnyk, V., Yavorskyy, Y., & Klymkevych, R. The role of the Prosecutor of the International Criminal Court in strengthening the international legal order. *Cuestiones Políticas*, 2021. Vol. 39(70), pp, 139-152. https://doi.org/10.46398/cuestpol.3970.08 (Web of Science).

39. Hanna L. Kokhan, Maksym I. Leonenko, Serhii M. Perepolkin, Tetiana L. Syroid, Iya V. Stryzhak. Human Rights of the Fourth Generation in a Single Educational Area. *Journal of Law and Political Sciences*. Vol. 29, issue 4 Sept. 2021 P. 307-324. ISSN 2222-7288 E. ISSN 2518-5551 (Web of Science)

40. Kaganovska, T., Syroid, T., Shamrayeva, V., Fomina, L., Titov, I. (2023). Modeling approaches to achieve an adequate standard of living: A study within the framework of the UN sustainable development goals. International Journal of Sustainable Development and Planning, Vol. 18, No. 11, pp. 3665-3671

41. Karvatska S., Toronchuk I., Gnatuyk T., Ilika M., Ivaniuk R. Breaking Barriers: The Evolving Landscape of Gender Equality and Anti-Discrimination in Sustainable Development. *Juridical Tribune.* 2024. Vol. 14. № 4. P. 706-720. ISSN: 3008-637X; 2247-7195

8. Perepolkin, S.M., Boniak, V.O.Zavhorodnii, V.A., Syroid, T.L., Filianina, L.A. The Place of Women in the Armed Forces: Legislation and State Compliance with Gender Equality Policies Feminist Encounter, 2024, 8(1), 24 (Scopus).

9. Skrypniuk O., Zhovnirchyk Y., Shamrayeva V., Tsumarieva N., Bandura I. Structure of legal consciousness in the system of human rights: civilizing and psychological aspect of the development of the society: Estructura de la conciencia jurídica en el sistema de Derechos Humanos: Aspecto civilizador y psicológico del desarrollo de la sociedad. Cuestiones Políticas. 2023. 41(78). P. 116-127. (Web of Science).

10. Syroid T., Havrylenko O., Shevchenko A. Foundation for Criminal Law in Antique States of the North Black Sea. *Journal on European History of law* (UK, London). Vol. 12. 2020. No. 2. P. 136-146 (Scopus). https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57211962411

42. Syroid T.L., Havrylenko O.A., Fomina L.O. Social guarantees of international civil servants // *Theoretical foundations of jurisprudence: collective monograph / Blikhar M., Yatsenko I., Kliuiev O., etc. – International Science Group. - Boston: Primedia eLaunch, 2020. 179 p. Available at : DOI: 10.46299/isg.2020.MONO.LEGAL.II*

43. Syroid T. L., Fomina L. O. The role of smart technology in promoting the right to health of older persons. *Wiadomości Lekarskie* T. LXXII. 2019. Nr 12. Cz. II. Grudzień. P. 2558–2562 (Scopus).

44. Tetiana Syroid, Oleksandr Havrylenko, Lina Fomina, Alona Shevchenko Legal framework for the OSCE activities in ensuring the comprehensive security at the European level. *Theoretical and practical research in law: collective monograph* / Belkin L., Iurynets J., Sopilko I., Belkin M. etc. International Science Group. Boston: Primedia eLaunch, 2021. 220 p. P. 171-194.

45. Tatiana Syroid Professional and ethical standards for civil servants of international intergovernmental organizations / The issues of improving legal knowledge in the XXI century: the unity of theory and practice: collective monograph / V. Benkivsky, M. Burdonosova, O. Chepik-Trehubenko, O. Holovko, etc. Lviv-Toruń: Liha-Pres, 2019. 260 p.

46. Tetiana L. Syroid, Lina O. Fomina, Oleksandr A. Havrylenko. Ensuring the Right to Health of Staff of the United Nations. *Wiadomości Lekarskie*, Vol. LXXIII, issue 9 part II, September 2020. P. 2044-2048 (Scopus).

10. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. Офіційний сайт Human Rights Watch. URL: http:/www.hrw.org.
2. Офіційний сайт Medecins sans Frontieres. URL: http:/www.paris.msf.org.
3. Офіційний сайт Асоціації держав Південно-Східної Азії. URL: http://www.aseansec.org.
4. Офіційний сайт Африканського Союзу. URL: http://ecsocman.hse.ru/text/19467347/.
5. Офіційний сайт Дитячого фонду ООН. URL: http://www.unicef.org/.
6. Офіційний сайт Економічного Суду СНД . URL: http://sudsng.org/.
7. Офіційний сайт Європейського Союзу. URL: http://europa.eu/.
8. Офіційний сайт Європейського суду з прав людини. URL: http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=applicants/rus.
9. Офіційний сайт Європейської поліцейської агенції (Європол) URL: https://www.europol.europa.eu/.
10. Офіційний сайт Міжнародного валютного фонду. URL: http://www.imf.org/external/index.htm.
11. Офіційний сайт Міжнародного Комітету Червоного Хреста. URL: http://www.icrc.org/eng/.
12. Офіційний сайт Міжнародного кримінального Суду . URL: https://www.icc-cpi.int/.
13. Офіційний сайт Міжнародного суду Організації Об'єднаних Націй. URL: http://www.icj-cij.org/homepage/ru/.
14. Офіційний сайт Міжнародної Амністії. URL: URL: https://amnesty.org.ru/.
15. Офіційний сайт Міжнародної морської організації. URL: http://www.imo.org/Pages/home.aspx.
16. Офіційний сайт Міжнародної організації кримінальної поліції Інтерпол.

URL: http://www.interpol.int/.
17. Офіційний сайт Організації Американських держав. URL: http://www.oas.org/en/default.asp.
18. Офіційний сайт Організації з безпеки та співробітництва в Європі. URL: http://www.osce.org/.
19. Офіційний сайт Організації Об'єднаних Націй. URL: http://www.un.org/ru/.
20. Офіційний сайт Північноатлантичного альянсу. URL: http://www.nato.int/cps/en/natolive/index.htm.
21. Офіційний сайт Ради Європи. URL: http://hub.coe.int/.
22. Офіційний сайт Світової організації торгівлі. URL: http://www.wto.org/.
23. Офіційний сайт Суду Євразійського економічного співтовариства. URL: http://sudevrazes.org/.